

THE USE OF PRINCIPLES OF DEMOCRACY IN MANAGING JURIDICAL PERSON

Vaiva Girdžiūnaitė
Mykolas Romeris University

Keywords: *juridical person, share, shareholder, corporation, democracy.*

Summary

The aim of my notice is to review how the principles of democracy work when managing juridical person.

It is important to remember that the idea of such person was found in Ancient Rome. Later, in Middleages, Canon law explicated this idea. And generally, Canon law payed a lot of attention to corporation law. Actually those Canon law rules influenced the creation of modern civil law.

In addition, the essential features of the direct democracy are also applied managing private juridical persons. Firstly, voting is typical for both democracy and managing private juridical persons. Due to this we can talk about the principle of majority rule. But talking about majority rule we must have in mind that this time, deciding, it does not collide with the ideals of democracy. It is so, because majority rule is based on the main principles that all people agree about. These are: laws, juridical person establishment documents, honesty and prudence. Furthermore, shareholders have a right to apply to court for investigation of juridical persons actions.

All in all, the most important is that juridical persons are being established with the purpose to achieve the best for all and this is the most democratical principle.

PRIGIMTINIŲ TEISIŲ PRASMĖ ANGLIJOS POLITINIŲ INSTITUCIJŲ KONTEKSTE

Giedrius Koncevičius

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto II kursas
Tel. + 370 646 99107
El. paštas gikonce@stud.mruni.lt*

Pagrindinės sąvokos: *prigimtinės teisės, liberalizmas, socialinės santvarkos apibrėžtumas, konservatizmas.*

Santrauka

Straipsnyje apžvelgiama prigimtinių žmogaus teisių doktrinos reikšmė Europos teisinei minčiai siejant ją su 1789 m. Prancūzijos revoliucija. Prigimtinių žmogaus teisių doktrina yra neatsiejamai susijusi su liberalizmo politine teorija. Liberalizmas ir prigimtinių teisių teorija iš kart po 1789m. Prancūzijos revoliucijos išpopuliarėjo kontinentinėje Europoje, bet buvo nepriimtinos Didžiojoje Britanijoje. Britų poli-

tikas Edmundas Burke'as kritikavęs prancūzų revoliuciją ir pagrindęs tradicijos, autoriteto ir religijos reikšmę visuomenės gyvenime, suformavo konservatizmo politinę teoriją. Europa iki šiol yra pasidalinusi į konservatyviąją Didžiąją Britaniją ir liberalizmo bei šios teorijos atmainos socializmo įtakotą kontinentinę Europą. Remiantis E. Burke'o veikalu „Apmąstymai apie Prancūzijos revoliuciją“ straipsnyje peržvelgiami pamatiniai prigimtinių teisių postulatai ir kritikuojama tokia žmogaus teisių savybė kaip prigimtinumas.

IVADAS

Prigimtinių žmogaus teisių doktrina iškėlusį žmonių prigimtinės laisvės, lygybės idėją ir neatimamas žmonių teises, yra glaudžiai susijusi su liberalizmo politine tradicija. Abi teorijos Europoje tapo populiarios po 1789 m. Prancūzijos revoliucijos. To meto liberalai socialinei tikrovei aiškinti naudojo racionalistinį ir dedukcinį metodus. Jie teigė, kad, norint pažinti visuomenę, socialiniai mokslai turi būti išlaisvinti nuo žmonėms būdingų klaidingų įsitikinimų (pvz. religijos normų), t. y. būti vertybiškai neutralūs ir pagrįsti visuomenei būdingais dėsniais. Liberalai tikėjo, kad tiek gamtos mokslų nustatytas dėsnis galioja visiems kintamiesiems, lygiai ir socialiniuose moksluose atrastas dėsningumas pritaikomas visoms be išimties visuomenėms. Norint išsiaiškinti, kas būdinga visuomenei apskritai reikia atsiriboti nuo visuomenės skiriančių kultūrinių ypatybių. Abstrakčiai suvokiami socialinės tvarkos principai iš tikrųjų gali ir neegzistuoti, tokiu atveju puoselėjama geresnės visuomenės vizija tampa jos reformacijos orientyru. Prancūzijos revoliucijos vykdytojai buvo įsitikinę, jog, manipuliuojant gamtos mokslų pažintais dėsniais, iš vienų medžiagų galima kurti naujas, lygiai ir valstybės vadovai, kaip kokie inžinieriai, gali greitai iš esmės pakeisti visuomenę. Panašią mąstyseną vėliau perėmė socialistai. Visuomenės valdymas vykdomas „iš viršaus į apačią“, t. y. iš filosofinių principų esančių žmogaus sąmonėje išvedant kitus principus, taikytinus praktikoje. Prancūzijos revoliucijos iškelta prigimtinių teisių teorija vėliau padarė didelę įtaką kontinentinės Europos politinei ir teisei minčiai, bet tuo laikotarpiu buvo atmesta Didžiojoje Britanijoje. Prigimtinių teisių teorija nesiderino su priešišku britų nusistatymu radikalioms naujovėms. Savo veikale „Apmąstymai apie Prancūzijos revoliuciją“ apibendrinęs britų mąstyoseną Edmundas Burke'as laikomas konservatizmo doktrinos pradininku.

Konservatizmas nėra vien pažiūrų sistema, priešiška naujovėms, konservatoriai supranta, kad permainos yra neišvengiama visuomenės gyvenimo dalis. „Būti konservatoriumi – tai reiškia pirmenybę teikti pažįstamam prieš nežinomą, išbandytam prieš nebandytą, faktui prieš paslaptį, esamam prieš galimą... [1; 12]“. Britų konservatoriai, aiškindami socialinę tikrovę, naudojo(a) tik empirinį ir indukcinį metodus. Jie neigė, kad visuomenei pažinti ir jai valdyti pakanka nuo socialinės praktikos atplėštų abstrakčių principų. Juos domino(a) tik tai, kas funkcionuoja konkrečioje visuomenėje konkrečiu metu, o abstrakčių dėsnių funkcionavimas dažnai neatitinka nei vietos, nei laiko kriterijaus. Konservatoriai pripažįsta tik realiai egzistuojančių ir nusistovėjusių politinių institucijų patirtį apibendrinančias ideologijas. „Politinių institucijų gyvybę, pagal konservatorius, palaiko ne filosofų išvesti ideologiniai principai, bet kasdienis žmonių bendravimas ir

tarpusavio supratimas [1; 13]”. Visuomenės valdymas turi vykti „iš apačios į viršų”: „politinis valdymas, M. Oakeshotto nuomone, prasideda ne nuo geresnio pasaulio vizijos, bet nuo realios žmonių savivaldos stebėjimo [1; 15]”. Klasikinė konservatizmo doktrina Europos mastu liko britų salyne. Taigi po Prancūzijos revoliucijos Europa pasidalijo į dvi politinės minties puses – politinio radikalizmo įtakotą kontinentinę Europą ir konservatyviąją Didžiąją Britaniją.

PRANCŪZIŠKOSIOS PRIGIMTINIŲ ŽMOGAUS TEISIŲ DOKTRINOS POLITINĖS PRIELAIDOS

1789 m. Prancūzijos revoliuciją inspiravo du veiksniai: tai filosofų – švietėjų idėjos ir sėkmingos Anglijos ir JAV revoliucijos. Prancūzų revoliucijos vykdytojais buvo įsitikinę, kad yra prigimtinės ir neatimamos žmogaus teisės, kad valdžia kyla iš autonomiškų žmonių sudaromos visuomenės sutarties ir skirta saugoti prigimtines žmonių teises. Tokia samprata suponavo, kad žmogaus prigimtį atitinka tik demokratinis režimas. Prigimtinės teisės atrodė tokios akivaizdžios, kad buvo draudžiama jas kvestionuoti. Prancūzai žavėjosi Anglijos konstitucine valdymo sistema, nusistovėjusia po „Šlovingosios revoliucijos”, ji buvo revoliucionierių vizijos įsikūnijimas. Anglijos valdymą jie laikė pačiu demokratiškiausiu ir teisėčiausiu Europoje, nes anglų tauta, kaip jie manė, pati išsirinko savo valdovus. Teisėto valdymo teorija buvo pagrįsta tokiomis Anglijos konstitucinių aktų nuostatomis:

- Anglų tauta turi teisę rinkti savo valdovus;
- Anglų tauta gali nušalinti savo valdovus nuo pareigų už netinkamą elgesį;
- Ji gali formuoti savo valdymo sistemą.

PRANCŪZIŠKOSIOS PRIGIMTINIŲ TEISIŲ TEORIJOS KRITIKA IR BRITIŠKOJI ŽMOGAUS TEISIŲ SAMPRATA

1789 m. Prancūzijos revoliucijos rengėjai, remdamiesi Anglijos konstitucinių aktų straipsniais, pradėjo vykdyti užsibrėžtus tikslus. Netiesioginiais rinkimais buvo išrinktas parlamentas – Nacionalinė Asamblėja. Deputatai buvo renkami taip: žemiausių administracinių vienetų gyventojai rinko savo atstovus, pastarieji iš savo tarpo rinko atstovus į aukštesnius administracinius vienetus, ten išrinkti atstovai galiausiai rinko Nacionalinės Asamblėjos deputatus. Nors tarp prancūzų tautos ir Parlamento deputatų nebuvo jokio tiesioginio ryšio, Nacionalinė Asamblėja, remdamasi tuo, kad ji yra išrinkta tautos, pasiskelbė aukščiausiąją valdžios institucija ir taip konstatavo, jog jos nevaržo jokie įstatymai ar moralė. Vienas iš esminių parlamento veiklos tikslų tapo prigimtinės žmonių teisės į lygybę įvykdymas. Pradėtos nusavinti kilmingųjų ir bažnyčios žemės ir likviduojama iki tol buvusi feodalinė santvarka.

Savo Apmąstymuose E. Burke’as teigia, kad pažodinis Anglijos konstitucinių nuostatų supratimas neatitiktų Anglijos Konstitucijos dvasios ir iškreiptų tikrąją jų prasmę. Visų pirma jis įrodo abstraktaus – filosofinio samprotavimo apie valstybę klaidingumą. „Kalbant abstrakčiai, laisvė yra vertybė, tačiau kaip ji veikia praktikoje, įmanoma nustatyti tik įvertinus, kaip ši vertybė sąveikauja su šalies

mokesčių surinkimo efektyvumu, su nuosavybės sauga, taika ir ramybe, gyven-tojų morale, kariuomenės disciplina. Visos minėtos vertybės yra glaudžiai susi-
jusios su laisve ir be jų laisvė neįmanoma. Vadinas, kiekvieno principo veiks-
mingumas tiesiogiai priklausomas nuo aplinkybių. Aplinkybės yra tai, kas daro
kiekvieną politinį modelį naudingą arba kenksmingą [3; 12]”. Taigi turint galvoje
suirutę, pasireiškusių plėšikavimais ir žudynėmis, Prancūzijoje po jos revoliuci-
jos, ar galima teigti, kad visuomenę galima valdyti abstrakčiais principais?

Kalbant apie anglų teisę išsirinkti savo valdovą, neaišku, kas turima galvoje:
ar kad valdovai turi būti renkami periodiniais rinkimais, ar kad tauta turi teisę pa-
sirinkti valdovų dinastiją, kuri valdys tautą tol, kol bus šios dinastijos palikuonių?
Tik įsigilinus į Anglijos valdovų parinkimo istoriją galima atsakyti į šį klausimą.
Karaliui Jokūbui II piktinaudžiaujant savo valdžiai, Parlamentas nutarė pakeisti jį
kitu valdovu. Pagal Anglijos Konstituciją šalį gali valdyti tik tos pačios dinastijos
valdovai, todėl deputatai turėjo tokias alternatyvas: arba kviešti visai svetimą
valdovą ne iš Jokūbo II dinastijos, arba kviešti valdovus iš Jokūbo II giminės.
Pirmu atveju tikėtina pilietinio karo grėsmė, antruoju – greičiausiai viskas baigtų-
si taikiu valdovų pakeitimu. Parlamentas pakvietė Jokūbo II dukrą Mariją ir jos
vyrą Vilhelmą Oranietį. Taip buvo užtikrintas dinastijos tęstinumas ir pasiektas
tikslas – taikus valdovų pakeitimas. Tik tuomet kai karalienė Marija nesusilaukė
vaikų ir taip užbaigė savo dinastiją, Parlamentas pasirinko valdovą iš kitos di-
nastijos. Tačiau tai nereiškia, kad pasirinkimas buvo aklas. Parlamentas turėjo
tokias alternatyvas: arba kviešti katalikybę, arba protestantizmą išpažįstančius
valdovus. Katalikiškas valdovas protestantiškoje Anglijoje būtų sunkiai nuspėja-
mas, todėl deputatai, siekdami ramybės ir apibrėžtumo, pasirinko protestantiš-
kus valdovus iš Hanoverių dinastijos. Svarbu paminėti, kad to meto Parlamentas
turėjo aukščiausią valdžią šalyje ir nebuvo saistomas jokių įstatymų. Vis dėlto jis
buvo saistomas moralės normų, kurias suponavo minėtos vertybės: taika ir so-
cialinės tvarkos apibrėžtumas.

Kita Konstitucijos nuostata „anglų tauta gali nušalinti valdovus nuo pareigų
už jų netinkamą elgesį” buvo sukurta konkrečiam Jokūbo II atvejui. Jeigu ši nuo-
stata būtų nuolatinė, kiltų grėsmė, kad monarchai bus šalinami pagal Parlamen-
to kaprizą. Siekiant išvengti šios ydos, vėlesniais konstituciniais aktais buvo apri-
bota karaliaus valdžia, kad jis negalėtų ja piktinaudžiauti ir nereikėtų jo nuversti.

Trečiąją principą „Anglijos tauta formuoja savo valdymo sistemą” reikia inter-
pretuoti atsižvelgiant į tikslą, kuriam jis buvo priimtas. Formuoti valdymą reiškia
išlaikyti jį tokį, kokį iškovojo kilmingieji, t. y. valdovas tik neturi nukrypti nuo kon-
stitucinių aktų nustatytų principų. Iš viso to išplaukia, kad anglų tauta ne tiek rinko
savo valdovus kiek nenukrypdami nuo savo įstatymų įvykdė valdymo reformą, o
patį Didžiąją Britaniją yra ne tokia jau demokratiška, kaip galėjo pasirodyti pran-
cūzams.

Prigimtinės teisės tėra teorinė abstrakcija, atplėštos nuo socialinio konteksto,
jos tampa nesibaigiančių spekuliacijų objektu. Pasak E. Burke'o, žmonės iš pri-
gimties nėra laisvi, jie yra nulemti egzistencinių poreikių. Vadinas pirmiau yra
būtinybė – pareiga, o tik po to teisė – laisvė. Žmonės sudaro visuomenės sutartį,
kad galėtų lengviau tenkinti savo poreikius. Visuomenės nariams tarpusavyje
bendraujant ilgainiui nusistovi jų elgesį reguliuojančios konvencijos (susitarimai
ir papročiai.) Taip iš visuomenės narių poreikių atsiranda vertybės, kurios for-

muoja visuomenės narių moralę, įpročius, papročius ir tautinį charakterį – visa tai ir sudaro socialinį kontekstą. Anglų tautos žmogaus teisės atsirado ne iš niekur: 1689 m. Teisių bilis buvo pagrįstas ankstesniais konstituciniais aktais, iš jų ir pirmuoju – Didžiąja chartija, kuri, kaip manoma, paremta dar ankstesne chartija, patvirtinta Henriko I, o šios dvi chartijos, manoma, sankcionavo karalystės papročius. Anglijos Konstitucija yra jos visuomenės sutarties išraiška. Pačios Konstitucijos dvasios esmė yra socialinės tvarkos apibrėžtumas ir tęstinumas. Apibrėžtumas neįmanomas be tęstinumo, dėl to visuomenės sutartis saisto tiek esamus, tiek buvusius, tiek būsimus jos narius. Reformuojant visuomenę, būtina kreipti dėmesį į tai, kokios institucijos palaiko ją ir užtikrinti jų tęstinumą.

Prancūzai, sudarydami Žmogaus ir piliečio teisių deklaraciją, nekartojo jokių ankstesnių savo tautos konstitucinių dokumentų ar nesankcionavo esamų papročių. Jie paprasčiausiai nukopijavo JAV Konstitucijos straipsnius nekreipdami dėmesio į JAV socialinį kontekstą ir tikėdami, kad šie principai tiks Prancūzijos socialinei aplinkai. To meto Europos visuomeninės santvarkos pagrindą sudarė dvi institucijos – aristokratija ir Bažnyčia, tik vėliau šalia jų atsirado trečioji – Miesto visuomenė. Aristokratija formavo europiečių garbingo ir kilnaus elgesio sampratą. Bažnyčia, pasak E. Burke'o, yra valstybės pagrindas todėl, kad senovėje ji apėmė visas visuomenines sritis: mokslą, meną, literatūrą ir tokiu būdu apšvietė ir pagražino Europos visuomenę. Kadangi žmogaus teisės randasi iš nusistovėjusių visuomenės struktūrų bendravimo ir susitarimų, revoliucionierų siekis likviduoti Bažnyčią ir aristokratiją motyvuojant (prigimtinėmis) teisėmis yra absurdiškas, nes taip sunaikinamos pačių teisių radimosi prielaidos. Visuomenės sluoksnių diskusijai tapus nebereikalingai (kadangi revoliucijos būtinybė buvo laikoma akivaizdžia), visuomenės valdymas tapo grįstas ne jos struktūrų bendravimu, o vienu struktūrų įsakinėjimu kitoms. Dėl to absoliuti demokratija virto absoliučia despotija. E. Burke'o nuomone, taip įvyko todėl, kad revoliucionieriai neatsakė į esminį klausimą: kas nulemia žmogaus teisių ir demokratijos mastą? Kaip nustatyti, kiek teisių pakanka konkrečiai visuomenei: ar teisių sąrašas, nustatytas Žmogaus ir piliečio teisių deklaracijoje, yra baigtinis, ar turi būti nuolat pildomas? Didžiosios Britanijos valstybės vadovas nerenkamas periodiniais rinkimais, o JAV renkamas; kuris iš šių modelių priimtinesnis Prancūzijai? E. Burke'as teigė, kad žmogaus teisės yra „kažkas panašaus į vidurkį, jų neįmanoma apibrėžti, bet nėra neįmanoma jas atpažinti [2; 619]“. Žmogaus teisių, o kartu ir demokratijos mastą nulemia visuomenės moralė, todėl norint, E. Burke'o žodžiais tariant, atpažinti žmogaus teises, reikia pažinti žmones, jų polinkius, temperamentą, nusistovėjusias visuomenines institucijas, o ne abstrakčius principus.

IŠVADOS

1. Prigimtinių žmogaus teisių teorija įsitvirtinusi kontinentinės Europos politinėje ir teisinėje sąmonėje, suponavo, kad žmogus gimdamas turi universalias nuo visuomenės skiriančių ypatybių nepriklausomas ir neatimamas teises.

2. Prigimtinių teisių teorijos suklestėjimas Kontinentinėje Europoje sietinas su 1789 m. Prancūzijos revoliucija.

3. Prancūzijos revoliucija buvo pagrįsta klaidingomis prielaidomis apie prigimtinių teisių universalumą ir paviršutiniško Didžiosios Britanijos konstitucinių aktų supratimo.

4. Žmogaus teisės atsiranda iš nusistovėjusių visuomeninių struktūrų konvencijų (papročių ir susitarimų), o ne iš žmogaus prigimties.

LITERATŪRA

1. Alvydas Jokubaitis Konservatizmo fenomenas / Politologija, 1997, 2 (10).
2. Sabine G. H., Thorson T. L. Politinių teorijų istorija. Vilnius: Pradai, 1995.
3. www.bartleby.com/24/3

THE MEANING OF NATURAL LAWS IN IN A CONTEXT OF ENGLISH POLITICAL INSTITUTIONS

Giedrius Koncėvičius
Mykolas Romeris University

Keywords: *natural laws, liberalism, clearness of social order, conservatism, social institutions, manner.*

Summary

This article reviews a meaning of a theory of natural laws to european legal coception relating it with 1789 revolution in France. The doctrine of natural laws is closely linked with political theory of liberalism. After the revolution in France Liberalism and theory of natural laws became popular in continental Europe, but were rejected in Great Britain. British politician Edmund Burke criticising french revolution and grounding a significance of tradition, authority, and religion for society formulated a political theory of konservatism. Up to now Europe is divided into conservative Great Britain and continental Europe, influenced by radical political theories of liberalism and its variety – socialism. Basing on E. Burke's tractate „Reflections on the revolution in France” the author of this article scrutinises main postulates of natural laws theory and criticises such a characteristic of human rights as their naturality.

1789 french revolution was inspired by two factors: by ideas of philosophers and by success of revolutions in England and United States. The executors followed natural laws doctrine that looked so obvious that they prohibited to question it. The revolutioners also thought that only an absolute democratic regime can correspond with naturality of human. Frenchmen admired english constitutional system of government. They maintained it the most democratic and lawful, because, as they thought, the nation of englishmen elected their rulers. This theory of lawful ruling was grounded with these english constitutional principles:

- *The nation of englishmen has a right to choose their governors;*
- *The nation of englishmen can cashier their governors for misconduct;*
- *It can to frame a government for themselves.*

After the revolution the executors started to carry out a natural right to equality by liquidating feudalism.

In his „Reflections” E. Burke first of all proves anfalseeness of an abstract – philosophical reasoning about the state. „Abstractively speaking freedom is a value, but how it works in practice, we can see only when we evaluate how this value interacts with efectiveness of picking tallage of a country, with security of a property, peace and tranquility... All these

valuea are closely linked with freedom and without them freedom is impossible. Thus effectiveness of every principle depends on circumstances. Circumstances are that thing which makes every political model useful or harmful". Later he proves that aforementioned constitutional principles of England, according to historical and political context of this country, are far from supposing very democracy in England. It comes out that the revolution of France of grounded by false assumptions. Finally he concludes that reformation of political institutions can be successful if reformators pay attention to bents and tempers of people and steady institutions of society.

MYKOLAS ROMERIS IR RINKIMŲ TEISĖ

Toma Jaškūnaitė

*Mykolo Romerio universiteto Strateginio valdymo ir politikos fakulteto III kursas
Tel. +370 620 70293
El. paštas tojasku@yahoo.de*

Eglė Mikalauskaitė

*Mykolo Romerio universiteto Strateginio valdymo ir politikos fakulteto III kursas
Tel. +370 621 50978
El. paštas eglemikalauskaite@yahoo.com*

Pagrindinės sąvokos: rinkimai, tiesioginiai, lygūs, visuotini, slapti, proporcinė rinkimų sistema, sociodemokratija, formali demokratija, 1936 m. Seimo rinkimo įstatymas, Mykolas Romeris, 1928 m. Konstitucija.

Santrauka

Profesorius Mykolas Romeris (Römer), garsus teisininkas, pelnytai vadinamas Lietuvos konstitucinės teisės mokslo kūrėju, dažnai pareiškėdavo savo svarią nuomonę įvairiais to meto visuomenei aktualiais klausimais. Vienas iš tokių buvo 1936 metų vasaros pradžioje paskelbto naujojo Seimo rinkimo įstatymo konstitucingumas. Iš pradžių M. Romeris buvo nusiteikęs politinėje spaudoje šiuo klausimu nepasakyti, nes ten viešpatauja politinė aistra, kuri reikalauja, kad kiekvienas pasisa-